
Sprawozdanie z działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1967

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 13/2, 526-533

1968

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

**Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.**

utrzymania nawiązanych już i rozwijających się stosunków między polskimi historykami nauki a historykami innych krajów.

Prezydium zajmowało się także przygotowaniem jubileuszu Mikołaja Kopernika⁶. Szczególną uwagę zwrócono na ustalenie programu pracy Komitetu Kopernikowskiego, powołanego w 1965 r. przez Zgromadzenie Ogólne Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii⁷. Sekretariat Komitetu, mający siedzibę w Warszawie (na trzech członków Sekretariatu dwaj są Polakami), rozważył w październiku 1967 r.⁸ projekt zbiorowej publikacji na temat recepcji i rozpowszechniania teorii Kopernika w różnych regionach świata oraz na temat roli, jaką odegrała ona w dalszych dziejach myśli naukowej i filozoficznej. Projekt ten będzie przedmiotem dyskusji na plenarnym posiedzeniu Komitetu Kopernikowskiego, które odbędzie się w Warszawie w 1968 r. Publikacja byłaby wydana w Polsce przed 1973 r.

Komisja Kopernikańska Komitetu Historii Nauki i Techniki⁹ zaopiniowała przedstawiony przez Pracownię Badań Kopernikańskich Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN projekt dwóch serii wydawniczych: *Dzieła wszystkie* Mikołaja Kopernika oraz *Studia kopernikańskie*. Komisja uznała, że projekt Pracowni Badań Kopernikańskich — ujmujący wydanie *Dzieł* Kopernika w trzech tomach (t. 1 — *facsimile* rękopisu *De revolutionibus*, t. 2 — komentowany tekst *De revolutionibus*, t. 3 — *Opera minora*) i w trzech wersjach językowych (łacińskiej, polskiej i angielskiej; w ostatniej wersji tekst Kopernika będzie łaciński, a wstęp i komentarze — angielskie) — jest najbardziej racjonalny. Wnioski te zostały w dniu 18 XI zatwierdzone przez plenarne posiedzenie Komitetu.

Zofia Skubała-Tokarska

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZAKŁADU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN W ROKU 1967*

W 1967 r. Zakład kontynuował podjęte dawniej prace¹, a także rozpoczął nowe, które zakończone zostaną dopiero w latach przyszłych.

Wśród tych pierwszych na czoło wysuwają się prace nad przygotowaną w 1966 r. makietą pierwszego tomu *Historii nauki polskiej w zarysie*, obejmującego okres od początku istnienia państwa polskiego do 1795 r. Składające się na nią cztery części zostały poddane rewizji i opracowane na nowo zgodnie z wynikami dyskusji, przeprowadzonej 10 XI 1966 na posiedzeniu Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN², oraz ustaleniami przyjętymi na zebraniu redakcji *Zarysu* w styczniu 1967 r.

Nowa wersja miała zapewnić jednolitą strukturę całego tomu. Zadania tego jednakże nie było można wykonać w pełni z kilku przyczyn. W średniowieczu nauka nasza była odbiciem stanu nauki światowej i w tym okresie można mówić jedynie o zaczątkach polskiej myśli naukowej. W dobie renesansu byliśmy natomiast

⁶ Por. w nrze 2/1967 „Kwartalnika” (s. 465) informację o uchwale Rady Ministrów w sprawie jubileuszu Kopernika.

⁷ Por. sprawozdanie ze Zgromadzenia Ogólnego w nrze 1—2/1966 „Kwartalnika”, s. 190.

⁸ W zebraniu tym uczestniczył brytyjski członek Sekretariatu, prof. J. R. Ravetz; por. niżej sprawozdanie z działalności Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN.

⁹ Komisja została powołana przez Komitet 10 XI 1966 pod przewodnictwem prof. P. Rybickiego; por. informację w nrze 3/1967 „Kwartalnika”, s. 660.

* Sprawozdanie to obejmuje również osobową wymianę zagraniczną realizowaną przez Komitet Historii Nauki i Techniki PAN.

¹ Por. m. in. sprawozdanie z działalności Zakładu w 1966 r. w nrze 2/1967 „Kwartalnika”, s. 497.

² Por. w nrze 3/1967 „Kwartalnika” (s. 659) sprawozdanie z dyskusji nad tą makietą na posiedzeniu Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN.

już współpartnerem i można rozwój polskiej nauki oceniać w porównaniu z nauką europejską. W XVII w. sytuacja wyraźnie się zmienia na naszą niekorzyść i dopiero XVIII w., a szczególnie jego druga połowa, przywraca nauce polskiej możliwość współuczestniczenia w nauce światowej i jej dzieje mogą być porównywane z osiągnięciami innych krajów. Przyczyną innych trudności (natury raczej subiektywnej) była różnorodność postaw intelektualnych autorów czterech części pierwszego tomu. Mimo wysiłków redakcyjnych w każdej części znajdujemy więc indywidualne cechy zainteresowań autorów, ich osobiste spojrzenia na przedmiot opracowania oraz pogłębienia tych partii tekstu, które są im bliższe.

Nie przeszkodziło to w zakończeniu pracy nad ustaleniem ostatecznego tekstu tomu i w drugiej połowie roku można było przystąpić do jego edytorskiego opracowania. Pod koniec roku ukończono prace nad trzecią i czwartą częścią. Przygotowano również materiał ilustracyjny dla całego tomu.

Podjęto wstępne kroki nad przygotowaniem tomu drugiego, obejmującego wiek XIX i połowę wieku XX. Przyjęte uprzednio założenia, że redaktor (a właściwie autor) każdej części będzie mógł opracować cały tekst na podstawie materiałów pomocniczych, przygotowanych przez specjalistów, okazały się nieprzydatne dla tomu drugiego. Dlatego też Zakład zwrócił się do przedstawicieli różnych dziedzin wiedzy o pełne opracowania historii ich dyscyplin.

Daleko posunięto prace nad przygotowaniem trzeciego, dokumentacyjnego tomu *Historii nauki polskiej w zarysie*. Na tom ten złożą się trzy części: biograficzna, bibliograficzna oraz mapy, wykresy i tabele.

Część biograficzna obejmuje: rozszerzony indeks biograficzny uczonych polskich lub w Polsce działających oraz protektorów, mecenasów i ludzi związanych z nauką polską; indeks uczonych obcych, uzupełniany zwięzłymi notatkami bibliograficznymi; indeks pozostałych, wymienionych w tekście nazwisk z krótkimi objaśnieniami encyklopedycznymi. W 1967 r. sporządzono łącznie 320 życiorysów opracowanych według jednolitego wzoru oraz przygotowano pełny materiał wyjściowy do wszystkich biogramów, związanych z t. 1 *Zarysu*.

Część bibliograficzna ze względu na konieczność dostosowania problematyki i struktury bibliografii do tematyki t. 1 *Zarysu* objęła nie tylko historię poszczególnych nauk oraz instytucje i środowiska naukowe, ale i opracowania dotyczące socjologicznych, światopoglądowych i organizacyjnych zagadnień kultury umysłowej. Zebrany według tych kryteriów materiał ujęto w ok. 5000 kart przy czym zastosowano jednolity skrócony opis bibliograficzny.

Prace nad częścią trzecią posuwały się wolniej, niemniej zostało w zasadzie ukończone zbieranie dokumentacji do serii map przekrojowych, ilustrujących rozwój instytucjonalnych form organizacji nauki.

Związany z t. 1 *Zarysu* materiał t. 3 ma być wydany w postaci makiety jednocześnie z pierwszym tomem.

Rok 1967 był okresem zakończenia organizacji Pracowni Badań Kopernikańskich (kierownik: doc. P. Czartoryski)³. Uległa również krystalizacji podstawową koncepcja wydawnictw kopernikańskich, została ona już zatwierdzona przez Komitet Historii Nauki i Techniki PAN⁴.

Zgromadzono materiały prof. A. Birkenmajera i prof. R. Gansińca dotyczące Kopernika oraz inną niezbędną dokumentację z tego zakresu (fotokopie rękopisów, tekstów źródłowych itp.). Uruchomiono prace edytorskie nad wszystkimi wchodzącymi w grę tekstami, tzn. zarówno *De revolutionibus*, jak i *Opera minora*. Roz-

³ Por. w nrze 1/1968 „Kwartalnika” (s. 219) informację o formalnym powołaniu Pracowni Badań Kopernikańskich w ramach zmian w statucie Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN

⁴ Por. o tej koncepcji wyżej, w *Sprawozdaniu z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1967*.

poczęto prace przekładowe zarówno dzieł Kopernika na język polski, jak i komentarzy polskich na łacinę.

W zakresie *Studiów kopernikańskich* pracowano nad wykonaniem tych pozycji, które leżą bezpośrednio w gestii Pracowni⁵.

Na prowadzonym przez Pracownię seminarium wykonywane są prace niezwiązane bezpośrednio z tematyką kopernikańską, lecz dotyczące ważnych zagadnień kultury umysłowej epoki średniowiecza i wczesnego odrodzenia zarówno Polski, jak i całej Europy. Wobec rozrastającej się problematyki oraz zadań badawczych i edytorskich, a także wobec potrzeby szkolenia doktorantów, seminarium podzielono na trzy grupy: ogólne (doc. P. Czartoryski), edytorskie (doc. J. Dobrzycki) oraz seminarium dla doktorantów z zakresu nauk pomocniczych (dr Z. Wardęska).

W Pracowni Badań Naukoznawczych (kierownik: prof. A. Tuszko), prowadzono prace badawcze w zakresie efektywności badań oraz sprawności naukowej współpracy międzynarodowej w ramach RWPG. Ukończone zostały opracowania: *Niektóre zagadnienia efektywności prac badawczych* (przygotował zespół Zakładu Studiów Badawczych Instytutu Chemii Ogólnej) oraz *Opracowanie racjonalnych form międzynarodowego podziału pracy, zabezpieczających uzgodnione przeprowadzenie naukowych i technicznych badań przez kraje RWPG*. Praca druga oparta jest o doświadczenia rozwoju wspólnych badań naukowych w zakresie chemii w latach 1963—1965 oraz 1966—1970 i wykonana została pod kierownictwem Pracowni przez zespół Instytutu Chemii Ogólnej.

W zakresie systemów organizacji, planowania i finansowania badań naukowych prace znajdują się w etapie zbierania materiałów z niektórych krajów RWPG. Bardziej szczegółowe materiały uzyskano z Węgier. W zakresie badań nad udziałem kadr szkolnictwa wyższego w badaniach naukowych zakończono pierwszy etap prac ankietowych, które objęły kilkadziesiąt katedr o różnych specjalnościach.

Współpraca z Komisją Naukoznawstwa PAN przejawiała się m.in. w zorganizowaniu polsko-radzieckiego sympozjum naukoznawczego, które odbyło się w Katowicach w dniach 20—23 listopada 1967 r., a poświęcone było problemom twórczości naukowej oraz metodom oceny działalności naukowej⁶.

W ramach prac związanych z planem Stałej Komisji Koordynacji Badań RWPG Pracownia kontynuowała zbieranie materiałów i analizę zagadnień związanych ze sprawnością organizacji i kierowania badaniami naukowymi w krajach RWPG. Od połowy 1967 r. Pracownia przygotowywała we współpracy z Komitetem Nauki i Techniki materiały na międzynarodowe sympozjum naukoznawcze krajów RWPG w Moskwie w maju 1968 r., poświęcone zagadnieniom związanym ze sprawnością organizacyjną badań naukowych.

W Pracowni Ogólnych Problemów Dziejów Nauki i Historii Nauk Społecznych (kierownik: prof. B. Suchodolski), prace koncentrowały się w kilku zespołach, obejmując problematykę zarówno metodologii nauki, jak też rozwoju i organizacji nauki w poszczególnych historycznych okresach od czasów średniowiecza aż po wiek XX.

W roku sprawozdawczym rozpoczęły działalność dwa zespoły: Historii Nauki Polskiej XIX w. (pod kierunkiem prof. Serejskiego)⁷, oraz Historii Semiotyki (pod kierunkiem doc. J. Sulowskiego)⁸.

Wyodrębnione zostały poza tym dwie nowe grupy tematyczne: pierwsza po-

⁵ Por. plan *Studiów kopernikańskich* w *Sprawozdaniu z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1966* w nrze 2/1967 „Kwartalnika”, s. 496.

⁶ Por. sprawozdanie z tego sympozjum w niniejszym numerze, s. 508.

⁷ Por. informację o powołaniu tego zespołu w nrze 2/1967 „Kwartalnika”, s. 469.

⁸ Por. informację o tym zespole w niniejszym numerze, s. 505.

święcona jest badaniom nad upowszechnieniem nauki, druga — w ramach Zespołu Historii Metodologii — problemowi integracji nauki w rozwoju historycznym.

W roku sprawozdawczym przekazano do druku następujące publikacje: dra J. Skarbka *Koncepcja nauki w pozytywizmie polskim*; doc. J. Czerniatowicz *Niektóre problemy naukowe grezystyki w pracach biblistów polskich XVI i XVII w. Teksty greckie a polskie przekłady*; mgr M. Frankowskiej „*Scientia*” w ujęciu Rogera Bacona; mgra M. Zwiercana *Komentarz Jana z Dąbrowki do „Kroniki” Wincentego Kadłubka*. Ukończono monografie: doc. K. Mrozowskiej o Józefie Brodowiczu i mgra B. Jaczewskiego *Organizacja i finansowanie nauki polskiej w dwudziestolecie międzywojennym*.

Spśród pracowników Pracowni stopnie docenta uzyskali: Z. Kowallewski i I. Stasiewicz⁹.

Badania Pracowni Historii Nauk Biologicznych i Medycznych (kierownik: prof. K. Rowiński) koncentrowały się w czterech zespołach: Historii Botaniki, Historii Zoologii, Historii Nauk Medycznych i Historii Nauk Rolniczych. Podobnie jak w latach poprzednich głównym nurtem badań były dzieje nauki polskiej w wiekach XIX i XX oraz opracowania bio-bibliograficzne. Kontynuowano prace dokumentacyjne do historii rozwoju zoologii i dyscyplin pokrewnych. Rozwinięte zostało opracowanie podręcznego *Słownika biologów polskich* pod redakcją: prof. T. Jaczewskiego, doc. L. Karpowiczowej, doc. S. Brzozowskiego i mgr K. Kowalskiej. *Słownik* obejmuje 2400 haseł i będzie pierwszym oryginalnym zestawieniem biograficznym z dziedziny nauk przyrodniczych.

Opracowano i oddano do druku 19 obszernych artykułów, w tym 9 z zakresu historii medycyny, farmacji i stomatologii.

Na podkreślenie zasługuje działalność gdańskiego ośrodka Zespołu Historii Nauk Medycznych. Pracami kieruje tu prof. S. Sokół. W końcowej fazie opracowania znajduje się drugi tom *Historii chirurgii w Polsce*¹⁰. Współpracownicy prof. Sokoła pracują nad kilkoma wybranymi działami z dziejów polskiej myśli badawczej w chirurgii. Rozpoczęto również gromadzenie materiałów do *Słownika lekarzy gdańskich*.

W druku znajdują się monografie: prof. A. Zabko-Potopowicza *Zarys rozwoju wiedzy leśnej do roku 1918*; dra J. Strojnowskiego *Psychofizjologia Jędrzeja Śniadeckiego*; dra L. Szyfmana *Jan Lamarck i jego epoka*; dr B. Rembielińskiej-Kuźnickiej *Ewolucja nauczania farmacji w Polsce w latach 1783—1930*.

Stopień naukowy docenta uzyskał S. Brzozowski.

W Pracowni Historii Nauk Matematycznych, Fizyko-Chemicznych i Geologiczno-Geograficznych (kierownik: *vacat*) prace prowadzone były w dwóch sekcjach.

Sekcja Historii Nauk Ścisłych, składająca się z zespołów: Historii Astronomii, Historii Matematyki, Historii Fizyki i Historii Chemii, podobnie jak w roku ubiegłym koncentrowała się głównie na badaniach związanych z rocznicami: 100-lecia urodzin Marii Skłodowskiej-Curie i 50-lecia śmierci Mariana Smoluchowskiego: przygotowano publikację specjalnej książki pamiątkowej, a Zespół Historii Chemii odbył specjalne posiedzenie ku czci Marii Skłodowskiej-Curie i opublikował kilka prac poświęconych jej działalności (prof. W. Hubicki). Współpracownicy Zespołu Historii Chemii opublikowali łącznie 11 prac naukowych (3 z nich wysłano do druku zagranicę: do Moskwy, Nowego Jorku i Paryża). Zespół Historii Astronomii przygotował rozdział *Astronomia w czasach prehistorycznych do Historii astronomii w Polsce* (doc. J. Dobrzycki). W roku sprawozdawczym na pracy Sekcji ujem-

⁹ Por. informacje o habilitacji doc. I. Stasiewicz (w sprawozdaniu z posiedzenia Rady Naukowej i Zakładu) w nrze 1/1967 „Kwartalniku”, s. 219.

¹⁰ Pierwszy tom *Historii chirurgii* ukazał się w 1967 r., por. jego recenzję w niniejszym numerze, s. 439.

nie odbiła się śmierć dwóch jej kolejnych kierowników: prof. Armina Teskego i prof. Aleksandra Birkenmajera¹¹.

Sekcja Historii Nauk o Ziemi, złożona z zespołów: Historii Geografii, Historii Geologii, Historii Geodezji i Historii Geofizyki, zajmowała się zagadnieniami szczegółowymi (m.in. Zespół Historii Geodezji zorganizował sesję poświęconą do robotkowi Fryderyka Getkanta), a także wykorzystaniem interesujących materiałów archiwalnych (m.in. Zespół Historii Geofizyki zakończył opracowanie wyboru kronik zjawisk meteorologicznych). Wiele prac znajduje się w toku, rozpoczęto też nowe.

W Pracowni Historii Techniki i Nauk Technicznych (kierownik: prof. E. Olszewski) bogaty plon zebrał Zespół Historii Polskiej Techniki Hutniczej i Odlewniczej pomimo poważnej przeszkody, jaką w ostatnim kwartale był ciężki wypadek kierownika Zespołu, doc. M. Radwana¹². Zgodnie z planem prowadzono badania starożytnej techniki hutniczej (m.in. dokonano próbnego wytopu¹³ oraz badań radioaktywności rud i produktów dymarskich), badania metaloznawcze wyrobów starożytnych i średniowiecznych oraz ukończono terenowe badania zespołu botbrzańskiego i samsonowskiego. Ponadto przygotowano do druku pełny tekst *Metalurgii* J. Jaśkiewicza¹⁴. Kontakty z amerykańskim Towarzystwem Historii Techniki doprowadziły do decyzji tego stowarzyszenia wydania angielskiego przekładu *Officina ferraria* Roździeńskiego¹⁵. Członkowie Zespołu opublikowali ogółem ok. 25 prac.

Zespołowi Historii Górnictwa i Hutnictwa Tatrzańskiego nie udało się przeprowadzić zamierzonych prac terenowych, ukończono natomiast parę opracowań. Badania zaś zabytków budownictwa przemysłowego Podhala doprowadziły do otwarcia przewodu doktorskiego mgra inż. H. Josta. Zespół Historii Obróbki Plastycznej prowadził badania zgodnie z planem i sprezentował ich wyniki na publicznym posiedzeniu naukowym¹⁶. Zespół Historii Polskiej Techniki Motoryzacyjnej poważnie posunął najprzód badania nad techniką motoryzacyjną w czasie II wojny światowej.

Ponadto przekazano do druku pracę S. Grzymałowskiego i K. Chorzewskiego *Rozwój techniki produkcji narzędzi rolniczych w Polsce* oraz prowadzono prace nad *Słownikiem nautologicznym* (mgr W. Drappella). Rozwijając prace z pogranicza historii i filozofii techniki, prof. E. Olszewski przygotował artykuł o technice do *Wielkiej encyklopedii powszechnej PWN* oraz komunikat na międzynarodowe kolokwium *Cybernetyka a filozofia techniki*. Obszerną tabelę do wspomnianego hasła encyklopedii (*Ważniejsze daty z historii techniki*) opracował mgr inż. B. Orłowski, kontynuujący jednocześnie (w ramach przygotowywania pracy doktorskiej) badania nad problematyką techniczną w Towarzystwie Przyjaciół Nauk.

*

W 1967 r. Zakład Historii Nauki i Techniki PAN wydał cztery numery „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, czwarty tom obcojęzycznego rocznika „Organon”¹⁷, trzy zeszyty „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej” (zeszyt 11

¹¹ Por. ich nekrologi w nrach 4/1967 (s. 801) i 1/1968 (s. 107) „Kwartalnika”.

¹² W wyniku tego wypadku doc. Radwan zmarł w dniu 30 I 1968; jego nekrolog ukaże się w następnym numerze „Kwartalnika”.

¹³ Por. informację o tym wytopie w nrze 1/1968 „Kwartalnika”, s. 234.

¹⁴ Por. w nrze 1/1961 „Kwartalnika” artykuł H. Madurowicz-Urbańskiej *Nieznaný rękopis o metalurgii XVIII wieku. Próba ustalenia autorstwa*.

¹⁵ Por. informację o tym posiedzeniu w nrze 4/1967 „Kwartalnika”, s. 878.

¹⁶ Por. informację o tym posiedzeniu w nrze 3/1967 „Kwartalnika”, s. 665.

¹⁷ Por. notatkę bibliograficzną o tym tomie „Organonu” w nrze 1/1968 „Kwartalnika”, s. 192.

serii A: „Historia Nauk Społecznych”, zeszyt 13 serii B: „Historia Nauk Biologicznych i Medycznych”, zeszyt 12 serii C: „Historia Nauk Matematycznych, Fizyko-Chemicznych i Geologiczno-Geograficznych”¹⁸, siedem tomów *Monografii z dziejów nauki i techniki*, jeden tom *Źródeł do dziejów nauki i techniki* oraz jeden tom *Actes du XIe Congrès International d'Histoire des Sciences*.

W *Monografiach* opublikowano prace: S. Sokół, *Historia chirurgii w Polsce. Cz. I. Chirurgia okresu cechowego*¹⁹; I. Stasiewicz, *Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle ogólnoeuropejskim*²⁰; S. Brzozowski, *Studia rolnicze, leśne i weterynaryjne Polaków w Wiedniu od XVIII do XX wieku*; Z. Skubała-Tokarska, *Społeczna rola Wolnej Wszechnicy Polskiej*; K. Targosz, *Hieronim Pinocci, studium z dziejów kultury naukowej w Polsce w XVII wieku*; Z. Kosiek, *Nauki rolnicze w Towarzystwie Warszawskim Przyjaciół Nauk*; S. Rachwał, *Z dziejów techniki magazynowania i transportu ropy naftowej w Polsce*.

W *Źródłach* ukazała się *Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego, 1724—1736*, opracowana przez B. S. Kupścia i K. Muszyńską.

Wydrukowany drugi tom *Actes* zawiera komunikaty wygłoszone na XI Międzynarodowym Kongresie Historii Nauki w sekcji I, poświęconej ogólnym problemom historii nauki oraz w sekcji II, w której przedstawiono komunikaty z zakresu historii nauki o człowieku (antropologia kulturalna, socjologia, psychologia, etnografia).

Łączna objętość wydawnictw opublikowanych przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN w 1967 r. wynosi 330 arkuszy wydawniczych, a więc o 15 arkuszy mniej niż w roku poprzednim.

Oprócz tego Pracownia Badań Naukoznawczych współpracowała przy wydawaniu przez Komisję Naukoznawstwa PAN czasopisma „Zagadnienia Naukoznawstwa”. W serii *Z dziejów techniki* wydawanej przez Wydawnictwo Naukowo-Techniczne przy współpracy Pracowni Historii Techniki i Nauk Technicznych Zakładu ukazała się książka E. Jungowskiego *O pionierach polskiej myśli lotniczej*.

*

Pracownicy Zakładu skorzystali w 1967 r. z dziewięciu wyjazdów zagranicznych związanych z badaniami nad historią nauki i techniki, do Polski zaś przybyło na zaproszenie Zakładu i Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN dwóch uczonych zagranicznych.

We Francji przebywało dwóch pracowników naukowych Zakładu w ramach stypendiów przyznawanych przez Szkołę Studiów Wyższych Sorbony. Celem dwumiesięcznego wyjazdu dr D. Rederowej było zebranie materiałów archiwalnych do monografii na temat działalności naukowej polskiego ośrodka emigracyjnego we Francji w XIX w. Kwerendą zostały objęte Archives Nationales i Biblioteka Polska w Paryżu. Wyjazd ten pozwolił na uzupełnienie kwerendy zapoczątkowanej w Paryżu kilka lat temu. Doc. J. Babicz wyjechał do Francji na okres półroczny. Celem jego wyjazdu jest głównie zebranie materiałów źródłowych do pracy na temat rozwoju nauk geograficznych w Europie okresu międzywojennego.

We Francji przebywał również w dniach 27 V—1 VI doc. S. Szpilczyński, który wziął udział w dorocznym posiedzeniu Zarządu Międzynarodowego Towarzystwa Historii Medycyny, odbywającym się z udziałem przedstawicieli poszczególnych krajów.

¹⁸ Por. zestawienie treści tych zeszytów w niniejszym numerze, s. 479.

¹⁹ Por. przypis 10.

²⁰ Por. recenzję tej książki w nrze 1/1968 „Kwartalnika”, s. 150.

W Czechosłowacji przebywali prof. Voisé i doc. J. Dobrzycki. Uczestniczyli oni w międzynarodowym sympozjum *Revolucja naukowa XVII w. a nauki matematyczno-fizyczne*, zorganizowanym przez Czechosłowacką Grupę Narodową Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki w Pradze w dniach 23—29 września²¹.

W NRD przebywał w dniach 8—24 października prof. W. Voisé w ramach wymiany między PAN a Niemiecką Akademią Nauk. Celem wyjazdu było zebranie materiałów źródłowych do pracy na temat kształtowania się nowożytnej myśli społecznej w Europie zachodniej i środkowej w wiekach XVII i XVIII. Prof. Voisé przebadiał materiały źródłowe w bibliotekach uniwersyteckich w Gryfii, Jenie, Lipsku i Berlinie oraz w archiwum państwowym w Dreźnie. Ponadto wygłosił odczyt w Instytucie Filozofii uniwersytetu w Gryfii na temat: *Sztuka myślenia o człowieku i społeczeństwie w XVII w.* Przeprowadził on również rozmowy z kierownictwem Zespołu Historii Narodów Słowiańskich (Arbeitsgruppe für Geschichte der slawischen Völker) Instytutu Historii Niemieckiej Akademii Nauk w Berlinie oraz z kierownictwem Instytutu Historii Medycyny i Przyrodoznawstwa im. K. Sudhoffa przy Uniwersytecie Karola Marksa w Lipsku w sprawie przewidzianej na następne lata współpracy naukowej z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN.

W ZSRR przebywał w dniach 15 VI—6 VII prof. A. Tuszko. Przeprowadził on konsultacje naukowe w Instytucie Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk Ukrainiejskiej SSR w Kijowie, w Instytucie Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR i Instytucie Światowej Ekonomii i Współpracy Międzynarodowej w Moskwie oraz w ośrodku naukowym Akademii Nauk ZSRR w Akademgorodoku pod Nowosybirskiem. Przedmiotem konsultacji były zagadnienia związane z oceną i charakterystyką potencjału naukowego, metodami organizacji placówek badawczych, metodami i organizacją prac naukoznawczych oraz prognozowaniem rozwoju badań naukowych. Ponadto w Nowosybirsku na zaproszenie Towarzystwa „Znanije” prof. Tuszko wygłosił wykład na temat potencjału naukowego i rozwoju badań naukowych w Polsce.

Do Kanady udał się w lutym doc. A. Gella, aby na zaproszenie Uniwersytetu Alberta w Edmonton prowadzić do końca czerwca wykłady i seminaria z zakresu historii socjologii wiedzy. Następnie doc. A. Gella udał się do Stanów Zjednoczonych, gdzie na zaproszenie Wydziału Antropologii i Socjologii uniwersytetu w San Jose w Kalifornii prowadzić będzie zajęcia z historii socjologii wiedzy.

Na zaproszenie Zakładu Historii Nauki i Techniki przebywał w Polsce w dniach 24 X—2 XI dr R. Hooykaas, profesor uniwersytetów w Utrechcie i Amsterdamie²², a na zaproszenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN — w dniach 30 IX—3 X dr J. R. Ravetz, profesor uniwersytetu w Leeds (Wielka Brytania), który przybył na posiedzenie Sekretariatu Komitetu Kopernikowskiego, powołanego przez Sekcję Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki²³.

W dniu 28 XI odbyło się w Warszawie spotkanie kierownictw Zakładu i Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN z grupą radzieckich historyków nauki i techniki powracających z naukoznawczego sympozjum w Katowicach²⁴. Na czele grupy stał dyrektor Instytutu Historii Przyrodoznawstwa i Techniki Akademii Nauk ZSRR, prof. B. M. Kiedrow.

Zakład i Komitet Historii Nauki i Techniki PAN podtrzymywały również współpracę z międzynarodowymi organizacjami naukowymi, m.in. prof. B. Suchodolski

²¹ Por. sprawozdanie z tego sympozjum w niniejszym numerze, s. 520.

²² Por. sprawozdanie z tego pobytu w niniejszym numerze, s. 502.

²³ Por. wyżej *Sprawozdanie z działalności Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN w roku 1967*.

²⁴ Por. informację o tym spotkaniu w niniejszym numerze, s. 502.

uczestniczył w posiedzeniu Rady Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, które odbyło się w końcu września w Pradze. Prof. W. Voisé został ponownie wybrany członkiem prezydium towarzystwa Leibniz-Gesellschaft w Hanowerze na okres trzech lat.

Na zlecenie Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki oraz UNESCO prof. W. Voisé wspólnie z prof. D. J. de Solla Price z Uniwersytetu Yale (Stany Zjednoczone) przystąpił do pracy nad książką na temat rozwoju wspólnot naukowych w świecie. Ukończenie jej przewiduje się na 1970 r.

Podtrzymywanie i rozwijanie kontaktów z zagranicznymi ośrodkami naukowymi ułatwiało wydawanie wielojęzycznego rocznika „Organon”²⁵. Do współpracy z nim udało się przyciągnąć wielu wybitnych uczonych zagranicznych. Ponadto „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” zamieszczał, podobnie jak w latach poprzednich, prace autorów zagranicznych, a pracownicy Zakładu i członkowie Komitetu Historii Nauki i Techniki publikowali swoje opracowania w wydawnictwach zagranicznych. Kontynuowano też wzorem lat ubiegłych wymianę wydawnictw naukowych; odbywała się ona z 93 ośrodkami naukowymi i 51 uczonymi z 26 krajów.

Miniony rok przyniósł wyraźne osłabienie kontaktów naukowych Zakładu i Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN z zagranicą. Zasadniczą przyczyną tego były wzrastające trudności w realizowaniu wyjazdów naukowych zagranicę i w zapraszaniu do kraju przedstawicieli zagranicznych ośrodków naukowych, a także biurokratyczne utrudnienia w podtrzymywaniu i nawiązywaniu międzynarodowych kontaktów naukowych.

²⁵ Por. przypis 17.